

POVIJEST HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Milan Crnković - Dubravka Težak POVIJEST HRVATSKE DJEČJE KNJIŽEVNOSTI OD POČETAKA DO 1955. GODINE

(Znanje, Zagreb, 2002.)

Četiri godine nakon smrti Milana Crnkovića, redovitog profesora dječje književnosti i starije hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu u Rijeci objavljena je, u suradnji s Dubravkom Težak, knjiga *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine*. Ta nadasve pregledna, jednostavna, metodički i znanstveno utemeljena elaborirana studija po svojoj tematici, koncepciji, kompoziciji, originalnosti i obuhvatnosti književnopovijesnih, a donekle i teorijskih pitanja svakako predstavlja značajan i nadasve originalan doprinos na području književnopovijesnog izučavanja hrvatske dječje literature.

No, pođimo nakratko u prošlost. Svoje je izučavanje dječje književnosti Milan Crnković započeo šezdesetih godina (sada već prošloga) stoljeća - bilo je to doba kada se u Hrvatskoj dječja književnost tek počela ozbiljnije proučavati i predavati na pedagoškim akademijama. U to se je vrijeme još uvijek trebalo dokazivati da dječja književnost postoji, vodile su se rasprave oko njena definiranja, čak i naziva, na dječje se je pisce gledalo kao na pisce drugog reda, a stručnjaka koji bi se znanstveno bavili izučavanjem tog područja bilo je nadasve malo. U takovu okruženju Milan Crnković je bio jedan

od inicijatora ozbiljnog, znanstveno utemeljenog pristupa tom dugo godina zanemarivanom i osporavanom području. Njegova poznata studija *Dječja književnost* objavljena je 1967. godine. Doživjela je čak deset izdanja i godinama je bila temeljnim udžbenikom generacijama studenata kroatistike, razredne nastave i predškolskog odgoja. Nakon nje autor je objavio čitav niz knjiga posvećenih istoj problematici: 1978. godine svoj doktorat pod naslovom *Hrvatska književnost do kraja 19. stoljeća*, 1987. *Sto lica priče*, 1993. *Mato Lovrak i Ivo Kušan* (s Dubravkom Težak), te 1998. godine svoju posljednju knjigu *Hrvatske malešnice*.

Upravo zahvaljujući entuzijazmu, upornosti i trudu Milana Crnkovića u posljednjih se je tridesetak godina mnogo toga u pristupu dječjoj književnosti u nas promijenilo. Napokon je dokazan njen autohton tijek, počele su se objavljivati mnogobrojne književnopovijesne studije, a samo je književno stvaranje svakim danom postajalo sve plodnije i vrednije. Važnu ulogu u rješavanju većine pojmova, periodizacijskih shema i teorijskih nedoumica u svezi dječje književnosti pri tom je odigrala i suautorica ove najnovije knjige Dubravka Težak, izvanredna profesorica

dječje književnosti na Učiteljskoj akademiji u Zagrebu koja je tragom Crnkovićevih napora svoja istraživanja usmjerila, prije svega, na istraživanje hrvatske dječje priče o čemu svjedoči napose njena *Hrvatska poratna dječja priča* (1991.), ali i *Dječji junak u romanu i filmu* (1990.), *Priče o dobru, priče o zlu* (1993.), *Mirotvorni razred* iz 1995. godine (obje s M. Čudinom-Obradović), *Primjeri iz dječje književnosti* (1996. s Z. Diklićem i I. Zalarom) i *Interpretacija bajke* (1997. sa S. Težakom), kao i već spomenuta knjiga s M. Crnkovićem *Mato Lovrak i Ivan Kušan*.

Najnovija studija Dubravke Težak i Milana Crnkovića rezultat je, dakle, dugogodišnje suradnje kojom ovo dvoje vrsnih poznavatelja hrvatske dječje literature polazi od pretpostavke da je u hrvatskoj i svjetskoj dječjoj književnosti moguće pronaći zajedničke tematske i strukturalne fenomene, ali i određene specifičnosti u korpusu hrvatske dječje književnosti nastale pod utjecajem osobitih kulturno-povijesnih prilika i okolnosti njena razvoja. Djelo je utemeljeno na mnogobrojnim prijašnjim proučavanjima dječje književnosti obaju autora, kao i na znanstvenim spoznajama najznačajnijih hrvatskih, ali i niza svjetskih povjesničara i teoretičara dječje književnosti što je i razvidno iz obimna popisa literature koji slijedi na samom kraju teksta.

Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine je koncipirana u dva dijela. U prvom, uvodnom dijelu knjige autori definiraju i istražuju samo područje dječje književnosti i njena glavna obilježja, te

daju jasan pregled njenih temeljnih književnih vrsta (slikovnice, dječje poezije, priče, romana o djetinjstvu, životinjama, avanturističkog romana, znanstvenofantastičnog i povijesnog romana, basne, dok se unutar tzv. 'ostalih vrsta' spominju putopisi i životopisi istraživača i velikih ljudi). Slijedi potom kratak pregled svjetske dječje književnosti na čiji je početak umetnuta nadasve pregledna kronološka tablica najvažnijih djela (miljokaza, međaša, prekretnica, najviših dostignuća) svjetske dječje literature uz pomoć koje čitatelj ima mogućnost jednostavno pratiti početke kretanja i prijedene etape, održavanje tijekova, sinkronost pojava u povijesti dječje literature. Valja svakako primijetiti da se ovim odjeljkom studije hrvatskom čitatelju otkrivaju i mnoga dosad u našoj književnokritičkoj i povijesnoj literaturi posvećenoj dječjoj književnosti neotkrivena i nepoznata područja - od samih njenih početaka (kao što je, npr. spominjanje engleskog /ne/ dječjeg pisca Johna Bunyana koji je svojim *Hodočasnikovim putovanjima* po sudu naših autora bitno utjecao na mnoge engleske dječje pisce) pa sve do pojave najnovijih i danas vrlo popularnih dječjih pisaca kao što su J. R. R. Tolkien, P. L. Travers, M. Ende, I. B. Singer, J. Gaarder, J. K. Rowling i mnogi drugi.

Drugi, mnogo opširniji dio knjige posvećen je, naravno, povijesti hrvatske dječje književnosti. Za razliku od njoj privrženim proučavateljima dobro poznate Crnkovićeve *Dječje književnosti* (konceptijski ta je studija zapravo predložak ove novoobjavljene knjige) ali i mnogih drugih do sada objavljenih

književnopovijesnih studija posvećenih ili kompletnom korpusu dječje literature ili pak nekim njenim vrsnim ograncima (kao što su primjerice studije M. Idrizovića, I. Zalara, S. Hranjeca ili same D. Težak) u *Povijesti hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine* su autori mnogo iscrpnije i pedantnije istražuju njene početke. Obrazlažu nam razloge relativno kasnog, u usporedbi sa svjetskim tokovima, pojavljivanja hrvatske dječje literature te otkrivaju uglavnom marginalizirane preporodne aktivnosti na izdavanju knjiga namijenjenih djeci (riječ je prije svega o prijevodnoj literaturi, kao što je npr. Schmidova *Genoveva* koja je bila jednom od najčitanijih dječjih knjiga sve do kraja 19. stoljeća). Slažući se s većinom proučavatelja ovog područja da formalni početak hrvatske dječje književnosti označava knjižica Ivana Filipovića *Mali tobolac raznog cvetja za dobru i pomnjivu mladež* iz 1950. godine autori ukazuju na specifične elemente njena razvoja, te shodno tomu napominju da je u njenoj periodizacijskoj shemi nemoguće pridržavati se pravila uvriježenih u tzv. velikoj literaturi (npr. podjele na stoljeća, književne pokrete, formacije i sl.). Predlažu stoga podjelu u četiri razdoblja: prvo, pripremno koje započinje već spomenutim Filipovićevim *Malim tobolcem*; drugo čiju pojavu označava objava romana I. Brlić - Mažuranić *Šegrt Hlapić* 1913. godine; treće obilježeno prvim romanima (1933. godine) popularnog Mate Lovraka; četvrto započeto prvom knjigom zrele poezije Grigora Viteza *Prepelica* 1956. godine.

U odjeljku o prvom, tzv. Filipovićevom razdoblju dječje književnosti posebno je poglavlje posvećeno iscrpnom pregledu prijevodne dječje literature unutar koje se, po svojoj presudnoj važnosti za razvoj hrvatske dječje književnosti, ističu jedna od najglasovitijih prerada Defoeovoga *Robinsona Crusoea* - Campeov *Mladi Robinson* iz 1780. godine koju je u na hrvatski jezik preveo samo šesnaest godina nakon njemačkog izvornika skromni svećenik, župnik u Šipku kraj Jaske Antun Vranić, te Schmidova *Genoveva* čiji je hrvatski prijevod objavljen 1846. godine. Po iscrpnoj analizi stvaralačke i društvene djelatnosti glavnog pokretača hrvatske dječje književnosti Ivana Filipovića su autori nam daju i uvid u uglavnom nepoznat repertoar čudorednih pripovjedaka F. Hoffmanna i C. Schmidu, otkrivaju veo nad zaboravljenim poglavljem dječje periodike, te ukazuju na značaj Šenoinih povjesnica čija je vrijednost, po njihovu sudu, za hrvatsku dječju književnost mnogo veća no što se je do sada u književnopovijesnoj literaturi spominjalo. Posebno je poglavlje posvećeno i hrvatskim pučkim dječjim pjesmama - malešnicama, tj. sanatalicama istrgnutim zaboravu upravo zahvaljujući M. Crnkoviću i njegovoj studiji iz 1998. godine. Slijedi potom pregled pjesnika prvog razdoblja koji svojim dječjim pjesmama uglavnom slijede tri modela: filipovićevsku poeziju utemeljenu na poeziji za odrasle kakvu su pisali Vraz i Preradović, pučku dječju poeziju i sanatalice ili, pak, poeziju srpskog pjesnika J. J. Zmaja. Osporavajući u

kritičkoj literaturi učestale pokušaje izjednačavanja razvoja hrvatske i srpske poezije spomenuta vremena autori ustvrđuju da pravac razvoja hrvatskog dječjeg pjesništva treba promatrati unutar sheme: filipovićevsko-varjačićevska poezija→K. Kuten→G. Vitez→Z. Balog, te napominju da utjecaj Zmaja i zmajevaca (iako snažan) u njoj nije prevladao nego se je ugrađivao u njen temeljni tijek. Sagledavši razvoj i dostignuća narodne priče, te usporedivši njen put sa svjetskim stremljenima M. Crnković i D. Težak unutar prvog razdoblja hrvatske dječje književnosti posebno mjesto u literaturi pridaju autorima tzv. pedagoških romana (D. Trstenjaku, J. Klobučaru, I. Tomašiću i V. Koščeviću), prijevodima djela svjetske dječje literature i, na kraju, 'zaslužnim minornim piscima prvog razdoblja' tzv. 'slabe, školničke literature' kao što su A. V. Truhelka, Lj. Tomšić, T. Ivkanec, M. Pogačić i mnogi drugi davno već zaboravljeni autori čije bi eventualno prešućivanje i zanemarivanje, po njihovu sudu, moglo zamagliti jasnu i realnu ocjenu razvojnih tijekova hrvatske dječje literature. Upravo zahvaljujući tim 'malim' književnicima i njihovim traženjima postavljeni su, naime, temelji iz kojih je izniklo novo, drugo razdoblje koje karakterizira visoki umjetnički domet dječje književnosti a pečat mu daju dvije velike književnice, Ivana Brlić - Mažuranić i Jagoda Truhelka, te jedan književnik, Vladimir Nazor. Zahvaljujući njihovim književnim ostvarenjima hrvatska se je dječja književnost napokon iz dilatatizma i fragmentarnih vrednota preobrazila u istinsku književnost. U tom

su se dobu ujedno u potpunosti razvili priča i roman, dok je poezija svoj pravi procvat morala čekati još nekoliko desetljeća - sve do pojave G. Viteza. Naravno, suautori, dosljedni u svom postupku, u prikazu i ovog dijela hrvatske dječje književnosti daju čitateljima detaljan uvid u stvaralaštvo čitavog niza 'postbrlićevskih i predlovrakovskih' autora o čijim opusima u dosadašnjim povijestima književnosti možemo naići tek na štire natuknice (primjerice: E. Božičević, Lj. Krajačić, J. Gazvoda-Radošević, G. Pintar i dr.).

Treće doba u hrvatskoj dječjoj književnosti obilježeno je realističko-socijalnom prozom Mate Lovraka u čijoj sjeni stvaraju Z. Kolarić - Kišur, I. Kozarčanin, J. Pavičić i dr. pisci. U prikazu tog kratkog, ali i nadasve nekoherentnog razdoblja M. Crnković i D. Težak posebnu pažnju pridaju i opusu zanimljivog gradišćanskog župnika i pjesnika Mate Meršića Miloradića, kao i razdoblju NDH u sklopu kojeg izdvajamo spominjanje nepoznatog proznog dječjeg opusa Ede i Branka Špoljara, poezije Agate Truhelke i Gabrijela Cvitana. Pregled povijesti hrvatske dječje književnosti Milana Crnkovića i Dubravke Težak završava prikazom prvih poratnih godina unutar kojih autori sustavno obrazlažu pojavu novih književnih stremljenja, i to prije svega na području dječje poezije. U tom se kontekstu preispituju uvriježene periodizacijske sheme hrvatske dječje književnosti i ukazuje na važnost Pavlovićeve zbirke *Konj i kola* iz 1954. godine. Studija završava iscrpnom i preglednom kronološkom tablicom

važnijih djela hrvatske dječje književnosti.

I valja nam zaključiti - nakon utvrđivanja osnovnih teorijskih postavki o dječjoj književnosti i sistematiziranja znanstvenih spoznaja s područja svjetske dječje literature, izrade sustavnog pregleda nacionalnog korpusa do 1955. godine, te konačno njegovog komparativnog kontekstualiziranja autori ove knjige vrlo jasno i u jezičnom i u konceptualnom smislu sumiraju sva dosadašnja istraživanja s područja, prije svega, hrvatske dječje književnosti, te izvorno otkrivaju i upotpunjuju mnoga njena zanemarena mjesta (posebice sa samih početaka), kao i ona vezana uz suvremene svjetske trendove koji su u nas do pojave ove studije uglavnom bili nepoznati. Dodajmo i to da po svojoj koncepciji, metodičkoj i metodološkoj kvaliteti ovo djelo zadovoljava sve potrebne zahtjeve znanstveno-nastavne literature. Ono popunjava ogromnu prazninu na području komparativnog izučavanja hrvatske dječje književnosti u odnosu na njen svjetski kontekst, te ujedno u svom književnoteorijskom uvodu jasno određuje prostor dječje književnosti i rješava mnogobrojne terminološke nedoumice. Vidljivo je da su pretpostavke, zaključci, spoznaje i teorije njegovih autora temeljeni na rezultatima znanstvenoistraživačkog

rada, odnosno na njihovu višegodišnjem istraživačkom iskustvu u izradi stručnih i znanstvenih radova s područja dječje književnosti, kao i na višegodišnjem iskustvu u edukaciji studenata pedagoških znanosti, te izdavačkoj djelatnosti. Književnoteorijske i književnopovijesne teze koje donosi vrlo pozitivno, poticajno i djelotvorno unapređuju znanstvene spoznaje s područja dječje književnost, te je s obzirom na njegovu kvalitetu i aktualnost u teoriji i praksi objavljeno kao udžbenik Sveučilišta u Zagrebu u nizu *Manualia universitatis studiorum Zagrabiensis*. Spomenuto znači da *Povijest hrvatske dječje književnosti od početaka do 1955. godine* Milana Crnkovića i Dubravke Težak po svojoj koncepciji, kompoziciji, metodičkoj, metodološkoj, didaktičnoj opremljenosti i kvaliteti zadovoljava, između ostalog, sve propozicije sveučilišnog udžbenika. Stoga se, naravno, preporučuje kao osnovna literatura - udžbenik studentima koji na svojim studijima izučavaju problematiku dječje književnosti. Ona je, osim toga, od znatne koristi i onima koji praktično već obavljaju poslove učitelja razredne nastave, odgajatelja u dječjim vrtićima, te profesorima hrvatske književnosti, kao i svim ostalim ljubiteljima dječje literature.

Adriana Car - Mihec